

Varsinais-Suomen perinnebiotooppien kasvillisuus ja perinnemaisemainventoinnit

Varsinais-Suomen perinnemaisemapäivät
7.6.2019

Ritva Kemppainen, Varsinais-Suomen ELY-keskus

Inventoinnin keskeisimmät tavoitteet

Selvittää perinnemaisemien nykytila

- Kerätään tietoa luontotyyppien alasta, myös Natura-luontotyypeistä Natura-alueiden ulkopuoleltakin.

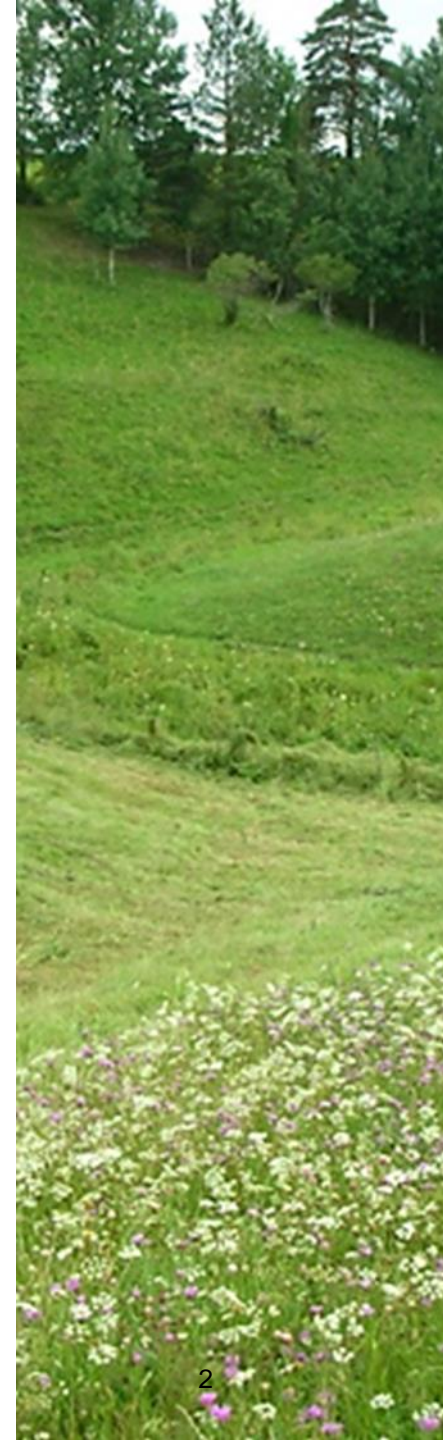
Tunnistaa arvokkaat ja kiireellisesti hoitoa tarvitsevat

- Päivitetyt rajaukset ja arvo käytettävissä ympäristökorvausjärjestelmässä ja maankäytön suunnittelussa.

Löytää uusia kohteita

Yhtenäistää tietojen keruuta ja tallennusta

- Yksinkertaistettu menetelmä, jotta toimisi myös hoidon suunnittelussa ja perustiedot kerättävissä nopeasti.
- ELYissä, Metsähallituksessa ja SYKEssä.
- soveltuvien osien ympäristökorvausta varten suunnitelmia tekeville ja neuvojille

Inventoinnin on oltava nopeaa

- Varsinais-Suomesta inventoitiin ensimmäisen inventoinnin aikana n. 3000 ha.
- Vuosina 2000-2018 tehtyjen täydennysinventointien myötä inventoituja on tällä hetkellä **4500 ha** (+ Satakunta 1500 ha).
- V. 2016-2018 inventoitu vuosittain 400 - 600 ha
- Inventointitarve **n. 2700 ha - 3700** tiedossa olevilla inventoimattomilla kohteilla (+ Satakunta 1300 ha).
- Yleensä kohteita inventoitaessa rajaus laajenee.
- Lisäksi Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla on inventoimattomia perinnebiotooppeja.

Inventointimenetelmän päivityksen tavoitteena oli

**helppokäyttöinen menetelmä
ja yksi maastolomake useisiin
eri tarkoituksiin** (inventointi,
seuranta, hoidon laatu)
käyttämällä lomaketta eri tavoin:

- **Perusteellinen,**
- **Kattava ja**
- **Kevyt inventointi**

REUNAEHTOINA:

- **Inventointien kustannustehokkuus**
- **Kerättävän tiedon hyödynnettävyys**
hoidon kohdentamiseen ja raportointiin
- **Tietojen tallennuksen nopeus**

Perusteellinen, kattava vai kevyt inventointi

Ensisijaisesti käytetty kattavaa inventointia.

- (Perusteellista käytetty tutkimustarkoituksiin ja arvokkailla kohteilla - suojelualueilla).
- Koska Varsinais-Suomessa inventoimatonta alaa paljon, joudutaan käyttämään myös kevyttä inventointia.

Painotusta siirretty lajien inventoinnista luontotyyppi-inventointiin

- Ei tehdä kokonaislajilistaa, vaan huomionarvoisten lajien lista olennaisempi.
- Esim. kedoilla (joilla lajimäärä voi olla pieni) huomionarvoisten runsaus kuvaa edustavuutta
- Varsinais-Suomessa edustavalla kohteella runsaasti (>10) huomionarvoisia lajeja, parhaimmilla kohteilla lähes 30 kpl (saaristossa)

Tiedot tallennetaan maanomistajan luvalla Sakti-tietojärjestelmään

- ELYjen, Metsähallituksen ja SYKEN työntekijät voivat tallentaa Uljas-tietojärjestelmiin. Muiden keräämät tiedot toimitetaan (sähköisinä) aluevastaavalle.
- Uhanalaisten lajien havaintoja vastaanotetaan mieluusti (ei keltamatara), tiedot voidaan toimittaa myös ELYyn (Saarion Tapiolle) Herttaan lisättäväksi.
- Varsinais-Suomesta tiedossa nummea n. 200 ha, kallioketoa vajaa 100 ha, ketoa 200 ha, niittyä 2000 ha, merenrantaniittyä 1200 ha, sisävesien rantaniittyjä 200 ha, hakaa 1400 ha, metsälaidunta n. 2300 ha, lehdesniittyä n. 20 ha.
- Tarkempaa kasvillisuustyyppitietoa tarvitaan etenkin pienialaisista tyypeistä, kuten kedoista, sekä sisävesien rantaniityistä, mutta myös muista merenrantojen tyypeistä kuin matalakasvuisista -> kuviorajaukset/pinta-alatiedon saaminen näistä ensiarvoisen tärkeää kohteilla käytäessä

Inventoitavat ja hoidettavat kohteet

Nykyisen tai aiemman perinteisen karjatalouskäytön muovaamat alueet sekä muut hoitoa tarvitsevat lajistollisesti arvokkaat luontotyypit.

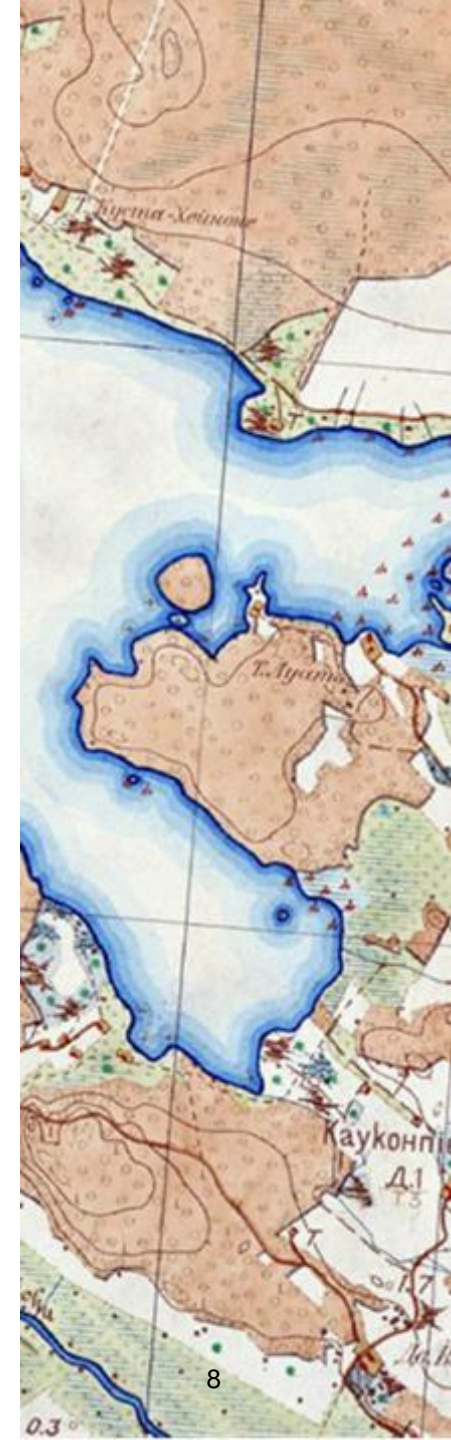
- **Tuoreet niityt** meillä tavallisia, ja nimenomaan Varsinais-Suomessa perinnebiotooppiverkoston kytkeytyneisyys on palautettavissa ennallistamalla laajimpien jokilaaksojen tuoreiden niittyjen verkostot: Rekijokilaakso, mutta myös Paimionjoen, Halikonjoen ja Uskelanjoen laaksot
- Niittohistorian omaavilla lajistoa, jota muualla tällä alueella niukasti, kuten kullero, nurmikaunokki, ketokaunokki, musta-apila
- Hoitamattomat kohteet - mikäli niillä arvoja jäljellä (= kunnostuskelpoisia) – täydentävät verkostoa ja lisäävät kytkeytyneisyyttä.

Varsinais-Suomesta etsitään yhä uusia arvokkaita kohteita - ja etenkin tietoa harvinaisimmista luontotyypeistä

Apuna vanhat kartat ja muut paikkatietoaineistot, vanhat ja uudet ilmakuvat:

- Vanhat kartat (isojakokartat, senaatinkartat) kertovat vanhasta maankäytöstä ja esim. kohteen aiemmasta avoimuudesta.
- Ilmakuvista selviää mm. nykyinen puustorakenne.
- **Paikkatietotarkasteluun parannetaan kytkeytyneisyyttä** Uhanalaisimpien (ja pienialaisimpien) luontotyyppien (hoidon) puutteiden täydentäminen

Perinnemaiseman arvoluokka – voi muuttua

- **Hoitotilanteen muutokset aiheuttavat viiveellä muutoksia kohteen edustavuudessa.**
  - **Arvon muuttamiseksi muutoksien kasvillisuudessa oltava merkittäviä.**
  - **Arvo määritetään/tarkistetaan aina käynnin päätteeksi.** Usein arvo määräytyy yhden muita edustavamman kohteen osan perusteella.
  - **Aina sanalliset perustelut arvoluokalle, myös kun aiempaa arvoa muutetaan**
-
- **Alueellinen vastuhenkilö tarkistaa arvoehdotuksen.**
  - **Arviointiryhmä hyväksyy valtakunnallisen arvon**

Arvottamisen keskeisimmät tekijät

- **Perinteisten käyttötapojen pitkä jatkuvuus**
- **Edustava kasvillisuus**
- Uhanalaiset ja harvinaiset perinteisestä karjatalouskäytöstä hyötyneet lajit (myös vanhojen puiden ja lahopuiden lajit)
- Monimuotoinen eliölajisto
- **Edustavien uhanalaisimpien luontotyyppien esiintyminen.**

- Huomioitava Varsinais-Suomen ”tiukempi skaala” muuhun Suomeen verraten, lisänä mm. lounainen lajisto, jota ei esiinny muualla maassa

Arvottamisessa huomioidaan kaikki arvoa nostavat ja alentavat tekijät

Kohteen arvoa nostavia tekijöitä		Kohteen arvoa alentavia tekijöitä	
++ huomattavasti	+ hieman	-- huomattavasti	- hieman
vanhojen maankäyttötapojen jatkuvuus (> 50v)	hyvät kehittymisen (tai hoidon järjestämisen) mahdollisuudet	rehevöityminen, keinolannoitus	huonot hoidon järjestämisen mahdollisuudet
valtakunnallisesti uhanalaiset perinnemaisemalajit	alueellisesti uhanalaiset tai harvinaiset lajit ja/tai lajirunsaus	typpikasvien runsaus	niukkalajisuus, runsas karikkeen määrä
harvinaiset kasvillisuustyypit	monipuolisuus ja/tai laajuus	maanmuokkaus	ojitus
niitto ja poiskeruu	ei-rehevöittävä laidunnus	kylvöt	yli-/alilaidunnus, lisärehu
lehdestys tai lehdestetyt puut	edustava hakamaarakenne, erirakenteinen, vanha puusto	metsätaloudelliset puuston hakkuut	metsitys
kasvillisuuden edustavuus, korkea kasvilajitiheys	kasvillisuuden mataluus		korkearuohoisuus, heinittyminen, ruovikoituminen
harvinaisuus ja/tai erikoisuus	maakivien runsaus		vesoittuminen, pensoittuminen
harvinainen/runsas linnusto tai hyönteis-/sienilajisto			torjunta-aineiden käyttö
kulttuurihistoriallisesti ja/tai maisemallisesti arvokas alue	maisemallisesti merkittävä alue		
kiinteä muinaisjäännös	vanhoja rakennuksia tai rakenteita (riukuaidat, kivirauniot)		
arvokas tutkimus- tai opetuskohte, arvokas lähiympäristö	virikistyskohde		pilattu lähiympäristö ₁

Maakunnallisesti arvokas perinnemaisema - Edustava

**Pitkän, lähes perinteisen
maankäytön ansiosta
tyypillistä kasvillisuutta
ja monipuolinen lajisto.**

Tyypikohtaiset laatu-
taulukot ohjeen liitteenä

Jos perinteinen käyttö on lakannut tai välillä tauonnut,
mutta lajisto ja kasvillisuus monipuolinen +

- (alueellisesti) uhanalaisia perinnemaisemalajeja,
- kasvillisuustyyppi hyvin harvinainen,
- tai maisemallisesti arvokas, hyväkuntoisia rakenteita tai muinaisjäännöksiä.

Tavoitteena laajat hoitokokonaisuudet

- Laajuus lisää arvoa - suurempi mahdollisuus säilyttää lajisto pitkällä ajalla
- Laajoilla kohteilla useita perinnebiotooppityyppejä ja **topografian vaihtelusta johtuen myös eri kasvillisuustyppejä.**
- Laajalle kohteelle on helpompi järjestää laidunhoitoa.
- Siksi huomioidaan myös kunnostettavat hoitamattomat osat.

Puustoiset perinnemaisemat

Puusto: rakenne

Edustavimmat lehtipuuvaltaisia, puusto erirakenteista, osin järeää

- Jalopuuhakamaat, mm. tammihaat
- Mäntyhakamaita vähän
- Erirakenteiset ja puustoltaan monilajiset metsälaitumet, joilla niitty-laikkuja, ovat harvinaisia

Kenttäkerros: mosaiikki- maisuus ja monilajisuus

Edustavimmilla niittymäistä

- Niittykasvillisuus pienruohoista tai kalkkivaikutteista
- Metsälajit lehtolajistoa
- Kevätaspekti

Umpeutuneita lehdesniittyjä ja tammi/pähkinähakoja kunnostetaan alueilla, joissa niiden arvot perinnebiotooppina ylittävät niiden arvot luonnontilaisena lehtona tai jalopuumetsänä

Avoimet perinnemaisemat

Rantaniityt

- Sisävesien rantaniityt puutteellisesti inventoituja, kapeita joenrantaniittyjä ei kirjattu/ ne luettu kosteisiin niittyihin
- Huomio myös järvenrantaniittyihin
- Kunnostettavat merenrantaniityt: Jos hoitohistoria ja ominaispiirteitä/ huomionarvoisia lajeja jäljellä

Kedot pienialaisinakin arvokkaita

- Pienruohokedot, kangaskedot
- Kalkkivaikutteiset kedot saaristossa
- Rehevämmät ketotyytit muuttuvat helposti reunoiltaan tuoreiksi niityiksi - ala pienenee
- Lajistollisesti arvokkaat, mm. kevätsaraa kasvaa Turun kaupungin alueella usealla kedolla, umpeutumisen esto elintärkeää

Monilla alueilla kalliokedoista ja kangaskedoista enää rippeitä jäljellä heinittämisen sekä metsittämisen vuoksi

Pienipiirteisen topografian vuoksi kasvillisuustyytit vaihtelevat mosaiikkimaisesti ja vaihettuvat toisiinsa. Kedoillakin kuviointi voi olla haastavaa. Kaikkien tyyppien kirjaaminen/kuviointi olisi kuitenkin tärkeää.

Laukkaneilikkaketo Lokalahdella

Vaikka joenrantaaniittyä olisi vain vähän vesistön reunalla, se tulisi kirjata ja kuvioida tuoreen niityn ohella.

Rantaniittyä Turun Friskalanlahdelta.

Merenrantaniityiltäkin tulisi huomioida myös muut tyypit kuin matalakasvuiset merenrantaniityt (esim. kaisla- ja luikkarantaniityt, tai korkeakasvuiset rantaniityt), sekä etsiä meillä harvoin tavattua pikkuluikka-hapsiluikkavyöhykettä vesirajasta tai sen alapuolelta

Nummet Varsinais-Suomen saaristossa pääosin umpeutuvia, suojelualueilla aktiivista hoitoa, kuten kuvan Jurmossa joka laajin nummikokonaisuutemme. Pitkään hoidetut lähenevät kasvillisuudeltaan ketoja.